

OPENDOEK

MAGAZINE

voor mensen met passie voor theater

ZINDERENDE ZINTUIGEN

THEATERKOKS
VAN LAIKA

SOUNDSCAPERS
OVER HUN STIEL

HET ZESDE ZINTUIG IN
DE THEATERWERELD

INHOUD

- 3 **Edito**
 - 8 **Column**
 - 16 **De Souffleurs**
 - 22 **Het Pleidooi**
 - 29 **Repertoire**
 - 31 **Cast & Crew**
-
- 4 **De Muze**
*Smakelijk toneel met theaterkoks
Peter De Bie en Sien Vanmaele*
 - 9 **Hoort u mij?**
De voor- en nadelen van microfoons bij je stuk
 - 10 **Vertel me alles**
Vijf betoverende vertellers over hun uitdagende stiel
 - 12 **Het zesde zintuig**
 - 14 **Theater op de tast voor jong, oud en (neuro)divers**
In gesprek met Peloes en Babelut
 - 18 **Splitscreen**
Charlotte Maes
 - 20 **Kunstenaars in de coulissen**
De soundscaper
 - 23 **Het geheime ingrediënt van regisseur Niels Nijls**
Een opwarming als (g)een ander
 - 24 **Wist je dat?**
Dat smaakt naar meer: zintuiglijk theater
 - 26 **Hoe ervaren je theater met een zintuig minder?**
Alleen naar een stuk gaan kijken, is eigenlijk onmogelijk
 - 28 **Deel je strafste theateranekdotes met ons**
OPENDOEK maakt boek 'Staart door het raam'

4

14

23

24

**OPEN
DOEK**
PASSIE VOOR
THEATER

COLOFON:

Redactieadres: OPENDOEK – Italiëlei 6, 2000 Antwerpen
Tel. 03 222 40 90 – redactie@opendoek.be – www.opendoek.be
Directeur OPENDOEK: Joke Quaghebeur
Eindredactie en coördinatie:
Arno Van Den Brulle & Stefaan Deleek
Hoofdredactie: Mathieu Lonbois
Verantwoordelijke uitgever: Joke Quaghebeur
p/a OPENDOEK, Italiëlei 6, 2000 Antwerpen
Ontwerp: un'dercast – Layout: Sophie Loomans
Coverfoto: 'Wie slaapt er op de bank' - Noordteater (c) Dirk Vermeylen
Druk: Bema Graphics
Periodiciteit: verschijnt 4x per jaar – Oplage: 17.400 ex.
ISSN NR 1377/9478 – Volgend nummer: juni 2023

Met steun van:

Mathieu Lonbois © Bavo Nys

EDITO

In geuren en kleuren

Lieve lezer

Dit OPENDOEK-magazine dompelt je onder in alle zintuigen.

Je begint in het koninkrijk van de smaak bij theatergezelschap Laika, waar ze als geen ander weten dat de liefde door de maag gaat. Dat wordt watertanden bij de brouwsels en bijgerechtjes van theaterkoks Sien Vanmaele en Peter De Bie.

Columnist Leen Van Ende geeft ons daarna een inblik in haar theaterbeleving. Die inblik mag je gerust letterlijk nemen, want zonder haar bril kan Leen de grimassen van de acteurs op het podium nauwelijks onderscheiden. Meer zelfs, haar bril is voor haar "een portaal naar een andere wereld: die van mijn kunstbeleving."

Spits vervolgens je oren voor een aantal gouden tips van rasvertellers. Hoe kan een stem luisteraars blijven boeien? In de eerste plaats door verstaanbaar te zijn natuurlijk. Microfoons kunnen daarbij helpen, maar er zijn ook nadelen aan verbonden: ook daarvoor hebben we aandacht in dit magazine.

De werkingen van Babelut en Peloes prikkelen opvallend genoeg ook de tastzin met zachte aanrakingen, veertjes of ribbelkarton. De projecten lijken heel uiteenlopend, want Babelut werkt met de allerjongste baby's en peuters, Peloes onder andere met dementerende ouderen. Toch zal je merken dat hun methodes heel wat raakvlakken hebben.

En theater beleef je natuurlijk in kleuren én geuren, en dat weten de lezers van OPENDOEK-magazine maar al te goed. Zij stuurden ons hun meest welriekende en stinkendste toneelervaringen door, van de geur van versgebakken taarten tot kippenstront.

Vijf zintuigen, dan hebben we ze allemaal wel gehad zou je denken? Toch niet, want redacteur Wieteke Moens duikt in de schaduwwereld van het zesde zintuig... Spooky!

Geniet ervan!

MATHIEU LONBOIS

Hoofdredacteur OPENDOEK-magazine

'UBU' – De Theatermakerij, jeugdafdeling van Kunst en Geest Westerlo © Johan Wynants

DE MUZE

SMAKELIJK TONEEL MET THEATERKOKS PETER DE BIE EN SIEN VANMAELE

ANDRIES HAESVOETS

In De Muze komen opmerkelijke theatermakers aan het woord die gezelschappen kunnen inspireren. Voor dit nummer zijn dat Peter De Bie en Sien Vanmaele van theatergezelschap Laika. Wat hen verbindt? Theater en eten. Meer nog: Peter en Sien weten als geen ander hoe ze beide elementen, in harmonie met de overige zintuigen, kunnen combineren tot een voortreffelijk geheel. Dat levert theater op om je vingers bij af te likken.

Laika is al meer dan 20 jaar een gevestigde waarde binnen het nationale en internationale theaterlandschap. Dit professioneel gezelschap uit Antwerpen maakt voorstellingen voor kinderen, jongeren en volwassenen die hun kinderlijk gevoel voor verwondering nog niet zijn verloren. Jo Roets en Peter De Bie zijn de artistieke bezielers van deze compagnie. Jo werkt vooral met tekst en Peter onderzoekt de mogelijke zintuiglijke betrokkenheid bij de voorstellingen of maakt de scenografie.

“Onze maatschappij is zo gefocust op kijken en luisteren, maar we kunnen ook ruiken, proeven en voelen.”

PETER DE BIE

Ook theatermaker Sien Vanmaele behoort sinds kort tot de artistieke kern van Laika. Sien combineerde al vroeg in haar carrière theater en eten. Voor haar productie 'Vogelnestjes in madeirasaus', in samenwerking met fABULEUS, stapte ze af op Peter voor coaching en de rest is geschiedenis. Samen maakten beide theaterkoks nog een aantal heerlijke theaterproducties waaronder 'Witlof from Syria' en 'ZEEMAAL'.

Jullie maken 'theater der zinnen'. Wat betekent dat?

Peter De Bie: "Theater der zinnen staat voor de zinnen die Jo Roets graag schrijft. Die inhoudelijke lijn is een belangrijk aspect binnen de werking van Laika. Jo z'n liefde voor taal en tekst heeft al veel verschillende vormen aangenomen: van bewerkte klassiekers tot nieuwe teksten. Daarnaast staat 'zin' voor het zinnelijke, de zintuigen. De afgelopen twintig jaar heb ik me daar vooral mee bezig gehouden en sinds vorig jaar hebben we versterking van Sien gekregen om dat zintuiglijke aspect mee te onderzoeken. Die inhoudelijke en zintuiglijke werking versterken elkaar echt. We maken zowel tekstuele, beeldende als zintuiglijke producties, maar vaak overlappen die componenten elkaar ook."

Smakelijk theater

Jullie zijn twee gepassioneerde theaterkoks. Hoe zijn jullie op het idee gekomen om theater en eten te combineren?

Sien Vanmaele: "Dat is heel intuïtief ontstaan bij mij, omdat ik graag kook en tegelijkertijd theatermaker ben. Ik vind dat je met eten op een andere manier kan communiceren dan met alleen theater. Daarom wilde ik meteen ook de zintuigen erbij betrekken in combinatie met het verbindende gegeven van samen te eten. Ik heb ook het gevoel dat je verhaal pas echt concreet wordt via dingen die je in je mond steekt, die door je maag gaan en die je oren en ogen prikkelen."

Peter: "Ik ben gestart met koken om mensen samen te brengen, los van theater. Ik heb vroeger veel gewerkt tijdens feesten en recepties waar altijd een inhoudelijke component aan vasthing. Denk bijvoorbeeld aan de opening van een tentoonstelling. Ik heb ook altijd al geëxperimenteerd met eten. Festival a/d werf in Utrecht vroeg me om theater en eten te combineren. Vanuit die vraag is de voorstelling 'PEEP & EAT' in 1998 ontstaan waarmee we 16 jaar lang op tournee zijn gegaan."

'PEEP & EAT' - Laika © Phile Deprez

Een geslaagd experiment dus.

Peter: “Ja, want door zo’n productie te mogen maken, besefte ik ook opeens van waaruit theater begonnen is: mensen verbinden. Onze maatschappij is zo gefocust op kijken en luisteren, maar we kunnen ook ruiken, proeven en voelen. Door te focussen op al die zintuigen creëer je een totaal andere betrokkenheid met je publiek. De focus op de schoonheid van het koken in relatie tot muziek, zoals bij ‘Patatboom’, is geëvolueerd naar een onderdeel van een totaalproject. Bij ‘Opera Buffa’ staat bijvoorbeeld nog altijd de opera centraal, maar helpt het eten om je verhaal concreet te maken.”

“Ons eten wordt niet geleverd door een cateraar. We maken het allemaal zelf.”

PETER DE BIE

Zintuiglijke theatraaliteit

Peter, je bent een van de artistieke bezielers bij Laika. Hoe pak je die zintuiglijke betrokkenheid binnen jullie producties aan?

Peter: “Als ik aan een project of verhaal begin, vertrek ik vooral vanuit vormen en decorconcepten. Jo werkt daarentegen heel anders en gaat echt met teksten aan de slag. Een passende setting is bijvoorbeeld al een belangrijk element om mee te starten. Ik vind een klassieke theaterzaal eigenlijk een beetje saai. (lacht) Die vierde wand zorgt dat er amper betrokkenheid en

‘Zeemaal’ - Laika © Olympe Tits

verbinding kan ontstaan tussen het publiek onderling en met de artiesten. Bij de voorstelling ‘Zigzagkind’ zat je bijvoorbeeld in een feestzaal tussen de acteurs, waar de bar mitzwa van een Joodse jongen werd gevierd.”

Sien: “De ontvangst van je publiek is al een belangrijke stap voor die zintuiglijke ervaring. Bij ‘BALSAM’ krijg je bijvoorbeeld een schaalje met enkele hapjes op en bij ‘Witlof from Syria’ moet je bijvoorbeeld je schoenen uitdoen en pantoffels aantrekken.”

Jullie werken al een aantal jaren samen. Wat is de grootste les die jullie van elkaar hebben geleerd?

Sien: “Peter heeft me geleerd om de zintuigen en de theatraaliteit ervan bewuster in te zetten. Voor ‘ZEEMAAL’ wilde ik bijvoorbeeld dat het publiek de zee zou kunnen ruiken, maar ik wist niet meteen wat ik daarvoor het best kon doen. Peter gaf me toen de tip om rook te verspreiden door er met zeewier in te slingeren. Mensen ruiken wat ze zien.”

Peter: “Ik zal theater en eten altijd combineren met verbeelding. Sien vertrekt daarentegen vanuit een concrete situatie en haar persoonlijk verhaal. Ik doe dat minder, maar ik vind dat heel waardevol. Daardoor worden haar voorstellingen steeds opnieuw een persoonlijk en overtuigend verhaal. En Sien werkt altijd alles tot in de kleinste details uit, met veel oog voor esthetiek. Ze is daardoor echt wel een grote meerwaarde voor Laika.”

Wat maakt de zintuiglijke voorstellingen van Laika zo uniek?

Sien: “Bij sommige gezelschappen krijg je voor of na een voorstelling iets te eten, passend binnen het verhaal. Maar je zou dat eten nog kunnen weglaten zonder op de voorstelling in te boeten. Bij de producties van Laika gaat dat niet. Alles is één geheel en verschillende zintuigen worden samen of afwisselend ingezet; het zintuiglijke aspect zit in elke minuut van de voorstelling verweven. De teksten van de acteurs zouden niet dezelfde zijn zonder het eten. In de voorstelling ‘Pentamerone’ wordt er bijvoorbeeld een hand afgehakt en moet je dat nadien ook opeten.”

“De teksten van de acteurs zouden niet hetzelfde zijn zonder het eten. Alles is één geheel.”

SIEN VANMAELE

Peter: “Wij hebben de voorstellingen kunnen maken, omdat de volledige ploeg altijd mee komt helpen. Ons eten wordt namelijk niet geleverd door een cateraar, we maken het allemaal zelf. Ik vind dat heel belangrijk, want als acteur serveer je automatisch anders als je zelf ook in de keuken hebt gestaan. Een fijne bijwerking van dat keukenwerk is de bijzonder hechte groepsband.”

© Lisa Renders

Unieke beleving

Jullie producties zetten echt in op die beleving. Bereiken jullie daardoor een breder publiek?

Peter: “Ja, absoluut. Een breder en een trouwer publiek. Heel wat mensen die bijvoorbeeld naar ‘BALSAM’ zijn komen kijken, kwamen ook naar ‘ZEEMAAL’ of andersom. Door uit de theaterzaal te stappen en op locatie te werken, creëer je andere dynamieken en meer nieuwsgierigheid bij toevallige voorbijgangers. Daardoor krijg je dus een ander publiek.”

Sien: “Het valt me ook op dat meestal heel wat mensen in de zaal professioneel of als hobbyist veel bezig zijn met eten. Zo kwamen er naar ‘ZEEMAAL’ bijvoorbeeld veel mensen die interesse hadden in het gebruik van zeewier in de keuken of bezig zijn met zilte landbouw.”

Laika is geliefd in binnen- en buitenland. Wat is jullie geheim?

Sien: “De universele taal van het eten werkt echt wel goed over de taal- en landsgrenzen heen.”

Peter: “We hebben ook een aantal buitenlandse partners met wie we intens samenwerken. Le Channel in Calais, Le Volcan in Le Havre, Lavra o Mar in Aljezur in Portugal... Al die partners waren belangrijke coproductoren voor de voorbije producties en dat zijn ze nog steeds. Vanwege onze expertise, trekken we die partners en bijhorende coproductiebudgetten aan. We proberen ook bijna alle voorstellingen in de taal van het land te spelen. Zo hebben we

Na ‘ZEEMAAL’ bereidt Sien zich voor op het tweede luik van een trilogie over het voedsel van de toekomst. ‘LANDMAAL’ wordt een interactieve zintuiglijke voorstelling waarin Sien op zoek gaat naar een circulair voedselsysteem en de micro-organismen in ons voedsel ontdekt. De voorstelling gaat, in een pilootversie, in première tijdens het festival BLOK-BLOC 2023 op Linkeroever in Antwerpen van 18 tot 21 mei. Nog later volgt het sluitstuk ‘LUCHTMAAL’. Ook de voorstelling ‘BALSAM’ gaat nog op tournee tot eind april. Meer info vind je op www.laika.be

de voorstelling ‘Cantina’ in zes talen gespeeld, waaronder het Portugees, het Italiaans en het Frans. Dat vraagt veel van je ploeg. Maar dat is wel belangrijk, omdat je net als acteur zo dicht op je publiek zit.”

Tot slot: hebben jullie tips voor gezelschappen die ook met zintuiglijk theater aan de slag willen gaan?

Peter: “Probeer echt al na te denken over wat je gaat doen wanneer je de deuren van de zaal opent en het publiek binnenkomt. Met geuren kan je zeker ook op verschillende manieren aan de slag gaan. In onze voorstelling ‘Peer’ staat er een klein stukje ajuin op een vuurtje te pruttelen. Dat heeft zo’n sterke, herkenbare geur. Als je dat op de juiste manier inzet, zit je al meteen in grootmoeders keuken bij wijze van spreken. Dat helpt om die verbeelding te versterken.”

Sien: “Het helpt ook als je je medespelers en het publiek durft aan te raken. Zo vergroot je die zintuiglijkheid en betrokkenheid.”

Peter: “Als je bijvoorbeeld aan iedereen een pannenkoek wil geven, zorg dan dat die pannenkoek de juiste kleur heeft, plooi het zodat je geen bordje nodig hebt, enzovoort. Probeer vooral nieuwsgierigheid op te wekken bij je publiek, waardoor ook ineens hun verbeelding wordt geprikkeld en ze helemaal in het verhaal worden meegesleurd. Betrek ook meteen je volledige ploeg erbij, van vormgever tot technicus.”

Column
OOGVERBLINDEND

LEEN VAN ENDE

“Je draagt dus best je bril om auto te rijden en wanneer je televisie kijkt.” En wanneer ik naar een voorstelling ga, plak ik automatisch achter de woorden van mijn oogarts. Maar ik slik mijn opmerking in en neem het voorschrift gretig aan. Eindelijk opnieuw theater in HD beleven? Score.

Voor ik naar de theaterzaal trek, doe ik altijd de automatische check ‘sleutels, portefeuille, gsm’. De contouren van mijn brillendoos voelen, besluit deze procedure. Wil ik lichtgepakt gaan, dan draag ik mijn bril al lekker even. Om mijn ogen niet te lui te maken, draag ik ‘m nonchalant op mijn hoofd. Dat ik nu een snob lijk, neem ik er maar bij. Het doet me denken aan een aflevering van een van mijn lievelingsseries. Het toevallig ook roodharige personage neemt een baan in de kunstsector en vereenzelvigd zich na enkele weken al met het type ‘kunst met de grote K’. Haar nieuwe ‘kunstkijkende bril’ wordt met rollende ogen onthaald. Ik denk aan de bril op mijn hoofd, mijn baan in de kunsten en mijn tomeloos enthousiasme om hippe events af te schuimen, en gniffel in mezelf.

Wanneer ik de zaal binnenwandelen, baan ik mij met zelfzekere tred een weg naar de scène. Bij ongenummerde zitplaatsen is er nog een lichte spanning: hoe denkt de rest van het publiek? Begeven zij zich ook al snelwandelen naar de eerste rij of nemen ze iets hoger plaats? Gelukkig is de vraag naar publieksparticipatie in voorstellingen vandaag alomtegenwoordig, iets waar de doorgaans confrontatievermijdende Belg liever voor bedankt. De zitjes die zich bijna pal in de actie bevinden, zijn van mij.

Alsof slechts een handvol mensen mag weten dat de kunstenaar net is zoals wij.

Ik ga zitten met hetzelfde enthousiasme als wanneer ik op een Ryanairvlucht toevallig aan de nooduitgang blijf te zitten. Ik laat mijn bril afdalen naar mijn gezicht en heb het gevoel alsof er zich een portaal opent naar een andere wereld: die van mijn kunstbeleving. Bewust zet ik het gevoel kracht bij door me praktisch op de scène te plaatsen. Een tijdje geleden moest ik zelfs mijn benen intrekken zodat ik geen schoen in het gezicht bezorgde van een van de performers, die al rollend het hele speeloppervlak verkende.

Niet alleen hoor ik het hijgen van dansers of het klakken van schoenen, ik verzeker mezelf ervan elke zweetdruppel te registreren. Ik zie het als een dubbele triomf: het stuk komt in zijn volledige totaliteit bij me binnen, inclusief occasioneel kippenvel, en ik krijg de unieke kans om mens van speler te onderscheiden. Die kleine menselijke knipoog doet me deel voelen van een geheim. Alsof slechts een handvol mensen mag weten dat de kunstenaar net is zoals wij. Iemand die morgen misschien een afspraak heeft bij de oogarts.

Wanneer het zaallicht me terug in de realiteit brengt, geef ik mezelf nog een paar minuten om opnieuw neer te dalen. Ik verzamel alle indrukken en prikkels van het afgelopen anderhalf uur. De nabespreking volgt op café. Na de eerste geuze verdwijnt de bril weer van mijn gezicht. Sommige zaken mogen vaag blijven.

HOORT U MIJ?

De voor- en nadelen van microfoons bij je stuk

KURT VELGHE

De laatste jaren lijken alsmaar meer voorstellingen microfoontjes te gebruiken. Maar is dat een positieve of een negatieve evolutie? En als je het gebruikt, hoe doe je het dan goed?

In professioneel theater zie je microfoons vaker en vaker opduiken. Dat heeft uiteraard te maken met een nieuwe, noem het jonge manier van theatermaken waar het natuurlijk spel primeert. Met microfoontjes kunnen acteurs makkelijker klein gaan spelen en meer nuance leggen in hun emoties, want ze hoeven hun stem niet meer te projecteren voor een zaal van 400 mensen.

Ook bij het theater in de vrije tijd gaan meer stemmen op om met microfoontjes te werken. Hoe vaak hoor je mensen na een voorstelling niet mopperen dat ze deze actrice of die acteur niet goed konden verstaan? Dat is, wat mij betreft, een valabele reden. Wat heb je als toeschouwer aan een voorstelling waarvan je de helft niet begrijpt? Het is nu eenmaal zo dat de ene speler een dragende stem heeft, terwijl een ander echt moeite moet doen om op de laatste rij begrepen te worden.

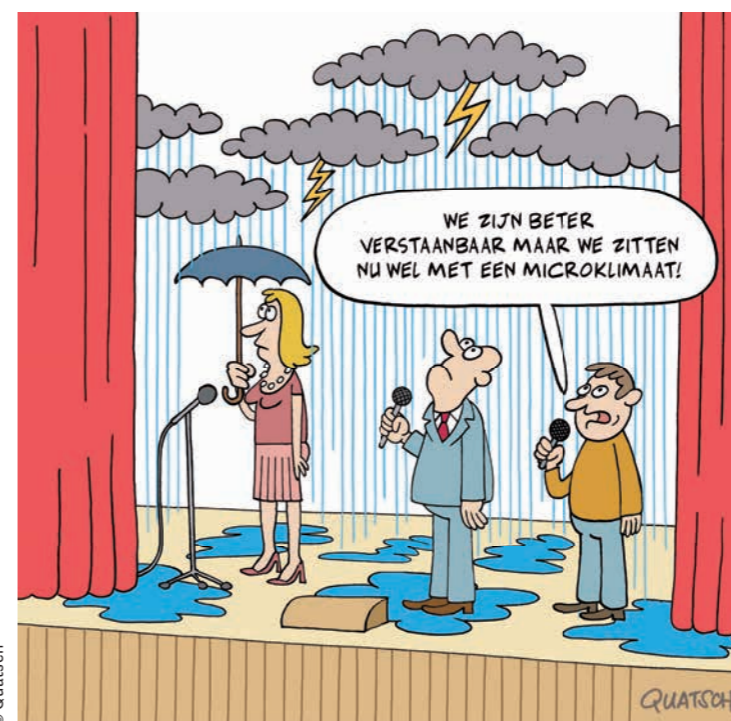
Studio 100 gaat nog een stap verder. Zij werken met microfoontjes én met hoofdtelefoons, waardoor de ervaring ineens een stuk intiemer wordt. Het is alsof de spelers vlak naast je staan. Bovendien kan je een perfecte

mix maken tussen tekst en muziek, bijna zoals ook technici van rockbands dat doen. Langs de andere kant creëer je op die manier ook een soort afstand. Het maakt de ervaring filmischer.

Persoonlijk vind ik filmisch theater een prachtige evolutie, maar voor liefhebbers van het klassieke theater heeft dat niets meer met het echte theater te maken. Bovendien werken microfoons of hoofdtelefoons volgens mij ook niet altijd, en zijn ze vooral een meerwaarde bij voorstellingen waar muziek een prominente rol speelt, zoals musicals. Ook bij locatietheater (buiten, in hangars, in loodsen, in een lawaaierige omgeving...) lijken microfoontjes de ideale oplossing om het publiek optimaal te laten genieten.

Oké, microfoontjes komen de verstaanbaarheid ten goede en acteurs moeten minder moeite doen dus... Leve de microfoontjes dan? Zo eenvoudig is het niet. Soms zie je dat acteurs minder goed gaan articuleren. Het is ook wel wat gedoe om het technisch klaar te spelen en bovendien kunnen microfoontjes echt in de weg zitten.

De gouden tussenoplossing lijkt om met microfoons te werken die vooraan op de scène geplaatst worden en het geluid versterken door de aanwezige luidsprekers. Zo blijf je toch een eerder klassieke vorm van theater zien, terwijl iedereen toch goed verstaanbaar is. Alles hangt af van context en uitvoering. In een klein zaaltje kunnen acteurs zich misschien prima verstaanbaar maken zonder technische ondersteuning. Een andere setting vraagt dan weer wel om microfoons. En die moeten dan ook nog eens goed bediend worden, want storingen op microfoons zijn misschien wel nog vervelender dan minder verstaanbare acteurs. Het is dus in ieder geval belangrijk om als regisseur of theatermaker rekening te houden met de verstaanbaarheid van je spelers. Want dat het publiek ons goed begrijpt, daar begint het mee en dat zijn we onszelf als theatermakers verplicht.

© Quatsch

QUATSCH

VERTEL ME ALLES

VIJF BETOVERENDE VERTELLERS OVER HUN UITDAGENDE STIEL

TINE CLAUS

Waar een acteur gewoonlijk medespelers heeft om in dialoog mee te gaan of een slag in het gezicht te verkopen, staan vertellers er vaak alleen voor. Gewapend met hun lichaam en, vooral, hun stem trotseren zij een volle zaal of een rumoerig plein. Hoe houden ze de aandacht van het publiek erbij, en waar moeten ze extra op letten? Vijf vertellers delen hun tips voor een geslaagde vertelling.

Sahand Sahebdivani © Alborz Sahebdivani

SAHAND SAHEBDIVANI

Hoe vult een verteller de ruimte? Het is een vraag waarop de antwoorden boeken kunnen vullen. Maar je komt al heel eind door te beseffen dat een verteller op twee primaire en elkaar complementerende manieren beelden oproept. Ten eerste is er het beeld van de verteller die in een ruimte staat, beweegt en praat: dat is op zich al een krachtig en spannend beeld, want een mens an sich is oneindig interessant om naar te kijken en te luisteren. Ten tweede zijn het de woorden zelf die een beeld oproepen voor de luisteraar.

De traditionele Perzische vertellers wisten die twee manieren al uitstekend te gebruiken. Zo was er de *parde-khan* of doekverteller, die grote beeldverhalen op een doek schilderde en ophing op het dorpsplein. Mensen raakten benieuwd, pleinen stroomden vol, maar dat was niet volledig zonder risico: de woorden van een onervaren doekverteller konden weleens verbleken tegenover de beelden op het doek. Dan was er ook nog de *naghal*, een traditionele verteller van heldenepos. Die had genoeg aan een stok, die tijdens het verhaal een zwaard, een boog of teugels van een paard konden worden. Zij hadden geen moeite om het begin van hun vertelling te signaleren. Plots had de persoon die gezellig zat te keuvelen met de mensen vooraan of nog aan een mouw zat te friemelen, een stem die tot de achterste rij reikte. Of kwam er een gebaar dat alle aandacht greep om het publiek niet meer los te laten.

Niet elke ruimte is geschikt om te vertellen. Je moet goed zichtbaar en hoorbaar zijn: zo kan je tegenlicht best vermijden, net als achtergrondgeluid of passerende mensen. Pas je zo goed mogelijk aan, maar als het echt een ramp is, moet je niet verlegen zijn om de organisator te vragen om de vertelling te verplaatsen naar een betere ruimte.

Ik heb ook een 'verteloutfit' die ik kan aanpassen afhankelijk van het thema. Dat werkt vooral voor kinderen goed. Ik voel me ook anders als ik iets speciaals aantrek, al moet het geen carnaval worden.

THEA DEEGE

Thea © Nathalie Kazdal

Het zou een vorm van autisme kunnen zijn, maar ik weet graag op voorhand hoe de vertelplek eruitziet. Ik vraag op voorhand foto's of een filmpje van de plek, want elke locatie biedt unieke mogelijkheden en zorgt voor specifieke problemen. Als je dan toch echt niet weet waar je terecht zal komen, zorg er dan voor dat je goed op tijd bent. Dan kan je wat dingen uitproberen om de omgeving te betrekken in je verhaal. Als chambrenen geen overbodige luxe is bij een goede fles wijn, dan doe je dat toch ook vóór je jezelf gaat ontkurken voor een publiek?

Mijn vader had ook altijd een halve kleerkast in de koffer van zijn auto liggen. Zover zou ik niet gaan, maar ik neem toch altijd een groot doek mee in een effen kleur, voor het geval ik een speelveld wil afbakenen. Of voor het geval dat dat prima plekje om te spelen net de plek is vóór het raam, want er is niks ergers dan in tegenlicht spelen. Vergeet dan ook de rol duct tape niet. Neen, niet om mensen het zwijgen op te leggen, maar om dat doek mee vast te hangen.

Diane © RelaaSi

DIANE VEREECKEN

Een publiek meekrijgen, dat heb je deels zelf in handen, maar dat ligt ook aan de concrete situatie. Zo vertel ik het liefste voor een publiek dat weet waarvoor het gekomen is. De enige keren dat ik met een naar gevoel naar huis ging, was wanneer de organisatie de vertelling louter als vulling gebruikte naast bijvoorbeeld een rommelmarkt of andere activiteiten.

Toch hoeft een atypische locatie niet noodzakelijk een hindernis te zijn. Zo heb ik al eens in een bos verteld aan voorbijwandelende groepen, maar zij wisten wel dat er vertellers verspreid zaten in dat bos. Voorkennis van het publiek is dus belangrijk om de juiste verwachtingen te scheppen.

LOU VERWIMP

Johan - Lou © Jörg Pyt

EVI ROSIERS

Naast je stem en je lichaam is ook je energie van cruciaal belang, want die zorgt ervoor dat luisteraars geboeid blijven. Je moet er staan en de aandacht kunnen dragen. Neem dan ook de tijd om je voor te bereiden: warm je stem en je lichaam op, vind je focus. Iedereen heeft daar zijn eigen methodes voor, maar voor mij werken focusoefeningen uit de meditatiepraktijk heel goed ter opwarming. Je hoeft niet per se op te komen om te beginnen, want als je op voorhand goed opgewarmd bent, kan je die focus in jezelf wel weer aanspreken wanneer het jouw beurt is. Neem bij de start echt je plaats in als verteller: het publiek wil jou horen, je hebt je plek daar verdiend.

Op buitenlocaties vind ik versterking van de stem een absolute must. Ik zeul met veel plezier mijn headset en versterker mee als ik ergens een stroompunt heb en ik ben niet verlegen om daarom te vragen. Als dat niet mogelijk of wenselijk is, gebruik ik vaak een draagbare stemversterker op batterij. Vertellen is een kwetsbare stiel en ik beschouw het als onze taak om samen met de organisator te zoeken naar manieren om alle ruis weg te halen. Er zijn nu eenmaal plekken waar er te veel andere prikkels zijn: naast een muziekrepetitie, in een doorgang... Het is niet omdat er veel locaties zijn waar je zou kunnen vertellen, dat het ook echt overal kan.

Als je toch moet vertellen op een locatie met veel ruis, dan moet je soms keuzes maken. Mijn reflex is om groter en agressiever te gaan spelen, maar dat voelt dan nooit aan als het beste rondje. Gebeurt het dat de focus collectief wordt opgeëist, door bijvoorbeeld gillende kinderen op een veld of een overvliegend vliegtuig? Dan kan je er misschien op inspelen of kan het zelfs een meerwaarde vormen voor een vertelling. Live is live, en da's altijd een beetje magisch.

Evi © ZinDerDing

HET ZESDE ZINTUIG

WIETEKE MOENS

Volgens de legende dateren de eerste vormen van theater uit de zesde eeuw v.C. tijdens een festival ter ere van de god Dionysos. Al sinds het begin bestaat er dus een link tussen theater en het paranormale. En hoewel de goden al lang geen rol meer spelen in het theater - behalve dan wanneer een auteur zo verstrikt raakt in de plot dat enkel een deus ex machina nog kan baten - barst de theaterwereld nog altijd van de geesten, vloeken en bijgeloof.

THEATERBEWONERS

Theater verdwijnt zodra het verschijnt. Hoe vaak een stuk ook opgevoerd wordt, geen twee voorstellingen zijn dezelfde. Het enige wat rest, is de indruk die het op de toeschouwer achterlaat (of dat nu een positieve of negatieve is), maar soms nemen deze indrukken ook vastere vormen aan. In het New Yorkse Belasco Theatre zouden bezoekers bijvoorbeeld regelmatig een praatje hebben geslagen met de geest van de oorspronkelijke eigenaar David Belasco, die zich zelfs in het hiernamaals nog ontfermde over de dagelijkse Broadway-besognes. Om hem zelf te ontmoeten ben je helaas te laat, want de première van het gewaagde 'Oh! Calcutta!' (lees: "O, quel cul t'as!") ging Belasco's geest te ver. Sindsdien is hij niet meer gezien.

Wil je toch graag eens een geest ontmoeten, haast je dan naar het Theatre Royal Drury Lane in Londen. Dit gebouw wordt volgens de geruchten geplaagd door allerlei geesten. Zo zou de geest van de legendarische clown Joseph Grimaldi het personeel graag tegen het achterste schoppen. Je vindt hem ook in de wandelgangen waar zijn geschminkte hoofd lichaamloos rondzweeft. Ruik je een zweem lavendel, dan passeerde je waarschijnlijk net de geest van Dan Leno, een andere clown die in het theater rondspookt. En de bekendste geest die het Theatre Royal rijk is, staat bekend onder de naam "The Man in Grey". Deze in grijs geklede man beweegt zich over het tweede balkon, waarna hij in de muur

Zuid-Afrikaanse vertolking van Macbeth © Wikimedia Commons

verdwijnt. Naar het schijnt heeft hij een uitstekende smaak in theaterstukken. Pittig detail: enkele werkmannen ontdekten in de jaren 1870 een skelet omringd door grijze stof en met een mes in de borstkas in een geheime kamer, precies op de plaats waar The Man in Grey in de muur verdwijnt. Spooky!

MACBETH

*"When shall we three meet again
In thunder, lightning, or in rain?"*

Volgens menig acteur vervloekten de heksen uit Shakespeares 'Macbeth' het toneelstuk met deze woorden. Om ervoor te zorgen dat een productie van het stuk niet behekst wordt, mag je de titel van het stuk niet uitspreken in het theater. En om op veilig te spelen, wordt er ook niet uit het stuk geciteerd

buiten voorstellingen en repetities om. Opvoeringen van 'Macbeth' krijgen te maken met vallende decorstukken, financiële problemen en acteurs die plots ziek worden. Volgens de legende heeft het stuk zelfs levens geëist. De eerste dode viel meteen tijdens de eerste reeks opvoeringen: de acteur die de rol van Lady Macbeth vertolkte, stierf op het podium waarna Shakespeare zelf de rol op zich nam. Daarnaast zijn er zeker twee acteurs neergestoken met echte dolken door gevoel met rekwisieten. De twijfelachtige eer van het hoogste dodental tijdens één 'Macbeth'-incident komt toe aan de Astor Place opstand van 1849 in New York. Tijdens deze uit de hand gelopen ruzie over welke acteur het meest schitterde in de hoofdrol kwamen minstens 22 mensen om het leven. Gelukkig zijn er enkele handige rituelen om de vloek ongedaan te maken, mocht iemand per ongeluk de naam van het

stuk uitspreken binnen de muren van het theater. Volgens één ritueel moet de zondaar de ruimte verlaten, drie keer rond zijn as draaien, spugen, vloeken, en dan aankloppen om weer binnen te mogen. Volgens andere rituelen is het voldoende om over je linkerschouder te spuwen of luidop een repliek te citeren uit een ander werk van Shakespeare. Deze ritueeltjes lijken wat ouderwets, maar ook vandaag geloven acteurs nog in de kracht van de vloek. Actrice Sally Wingert, die de rol van Lady Macbeth op zich nam na het plotse ontslag van haar collega, vat de houding van veel hedendaagse acteurs mooi samen: *"It's best just not to tempt faith"*.

LEAVE A LIGHT ON

Theatermensen zijn van het bijgelovige soort. Zo beloven slechte generale repetities een goede première en hoor je je vrienden liever roepen "Break a leg!" dan dat ze je geluk wensen met een voorstelling. Hieronder volgen een aantal maatregelen die een goed verloop van je volgende productie garanderen!

1 Niet fluiten!

Fluiten in theatergebouwen is uit den boze. Dit bijgeloof komt waarschijnlijk eerder voort uit veiligheidsoverwegingen dan uit de angst voor het paranormale. Vroeger communiceerden de mannen die instonden voor het omhoog hijsen en omlaag laten zakken van decorstukken namelijk door naar elkaar te fluiten. Een vrolijk deuntje fluiten kon dus voor een naar ongeluk zorgen.

2 Ghost lights

Laat altijd een licht branden op het toneel, zelfs als iedereen al naar huis is. Volgens sommigen blijven geesten weg uit theaters met zo'n ghost light. Volgens anderen is het een kwestie van veiligheid. Kunnen zien waar het podium begint en eindigt is vooral een goede manier om geen nieuwe geesten te creëren.

3 Merde!

Wens je je medeacteurs liever geen gebroken been toe, dan kan je ook altijd "Merde!" roepen. Dit gebruik

stamt uit de tijd dat de hogere klasse met paard en kar naar het theater kwam. Hoe meer mensen, hoe meer paarden, hoe meer stront. Een teken dat de voorstelling goed loopt dus!

4 Centjes sparen

Ook theatermakers uit het verleden hadden al last van besparingen in de culturele sector. Waarschijnlijk waren het enkele creatievelingen met geldzorgen die op de proppen kwamen met vormen van bijgeloof die er vooral voor zorgen dat je wat geld uitspaart. Denk bijvoorbeeld aan de gedachte dat blauw dragen op het podium ongeluk brengt - dit is wellicht een restant uit de tijd dat blauwe stof ongelooflijk duur was. Of het idee dat je nooit echte juwelen mag dragen op het toneel. En gebruik zeker geen nieuwe make-up tijdens een première, want ook dat brengt ongeluk. Zelfs op bloemen voor de regisseur kan je besparen onder het mom van bijgeloof. Het zou blijkbaar geluk brengen als je een boeket steelt van een graf - al lijkt ons dat vooral een uitstekende manier om een woedende geest achter je aan te krijgen.

© Quatsch

THEATER OP DE TAST VOOR JONG, OUD EN (NEURO)DIVERS

In gesprek met Peloes en Babelut

BRITTA ROELANTS

Baby's, peuters, mensen met een beperking of dementie: dat zijn niet de toeschouwers die je doorgaans verwacht in een theaterzaal. Toch bestaat er ook voor hen een mooi toneelaanbod. Zo focust Peloes vzw op mensen met een beperking of dementie. En er is ook Babelut, dat zich richt tot kinderen van nul tot vijf jaar oud. Ook al hebben die twee organisaties een uiteenlopende doelgroep, toch is er iets wat hen verbindt: een sterke focus op zintuiglijke prikkels om de verbinding met hun publiek wonderwel te maken.

"We richten ons op een avontuurlijke en bewuste omgang met kunst voor baby's en peuters", vertelt Loes Bruyninckx. Ze is artistiek coördinator van Babelut, een werkterrein van Musica Impulscentrum in Pelt. "Onze voorstellingen zijn ontstaan vanuit het idee dat er in de allereerste interacties tussen baby's en hun ouders al veel muzikale kenmerken zitten. We nemen professionele muzikanten aan per project, die wij dan ondersteunen om met de allerjongste kinderen om te gaan. Door try-outs leren we hen zo de kneepjes van het vak om voor een jong publiek te spelen."

"We kiezen voor alledaags materiaal, zoals steentjes, veren of chipszakjes, zodat kinderen er ook thuis mee aan de slag kunnen."

LOES BRUYNINCKX

Babelut © Marc Ras

Ook bij Peloes vzw in Herent werken ze met een atypisch doelpubliek. "Samen met zes andere acteurs maken we belevingstheater voor mensen met een ernstige meervoudige beperking en ouderen met gevorderde dementie", leggen Goedele Vriens en Els Tuyls van Peloes vzw uit. "We hebben allemaal werkervaring met die doelgroep en we merkten dat er voor hen weinig vrijetijdsaanbod is. Daarom besloten we om werk en hobby te combineren."

Structuur en improvisatie

Zowel bij Babelut als bij Peloes bouwen de makers een vaste structuur in bij hun voorstellingen. "Een landingsperiode voor het publiek, waarbij ze alles in zich kunnen opnemen en kennis kunnen maken met de spelers", licht Loes toe. "Bij Babelut begint dat al in de foyer. Muzikanten gaan daar al in interactie met de kinderen en begeleiden hen naar de zaal." Ook Peloes maakt daar gebruik van, zegt Goedele: "Wij bouwen ook structuur in door onze voorstelling met hetzelfde melodietje te starten en te eindigen. Zo krijgen we een afgewerkt geheel."

Beide organisaties werken met vaste voorstellingen, maar door de onvoorspelbaarheid van de doelgroepen verloopt geen enkele performance hetzelfde. "Soms moet je dan improviseren. Ik herinner me een moment waarop een man uit het publiek spontaan begon te dansen", lacht Els. "Dan moet je daarop inspelen natuurlijk." En bij Babelut mogen kinderen op scène lopen wanneer ze willen.

"Bij mensen met een beperking is het altijd aangeraden dat er begeleiders bij zijn die de personen goed kennen", vult Els nog aan. "Zo kunnen de acteurs met een korte blik checken of ze niet te ver gaan bij de persoon in kwestie." Je publiek goed kunnen lezen is dan ook belangrijk: geluiden

die ze maken, of hun ademhaling verraden al veel. Daarom spelen ze bij Peloes voor kleine groepen, waarbij elke acteur maximaal 3 tot 5 personen voor zijn rekening neemt. Zo is er voldoende ruimte om het publiek goed aan te voelen.

Van veertjes tot ribbelkarton

De voorstellingen die ze bij Peloes maken, zijn een echte *full body experience*: de acteurs komen dichtbij hun publiek en raken hen ook aan. "We vinden het goed om aandacht te besteden aan het vestibulaire, de waarneming van de eigen positie in de ruimte," vertelt Goedele, "En aan het vibratorische: masseren, druk uitoefenen met een bal, een knuffel geven, maar even goed experimenteren met de trillingen van een trommel door die dichter of verder van het hoofd te houden".

Ook het publiek zelf gaat aan de slag met aanrakingen. Zowel bij Peloes als Babelut gebruiken ze veertjes, doekjes of zachte blokjes om over de handen of het gezicht te strelen. Krakend materiaal is ook populair: chipszakjes, ribbelkarton of een isolatiedeken kunnen zowel een tactiele als een auditieve stimulans zijn. "Maar we gebruiken niet alleen zachte materialen of aanrakingen hoor", nuanceert Els nog. "Mensen hebben het idee dat belevingen alleen maar zacht of rustig moeten zijn, maar soms mag het gerust wat harder, steviger of ruwer. Natuurlijk brengen we mensen altijd tot rust na de heftige prikkels."

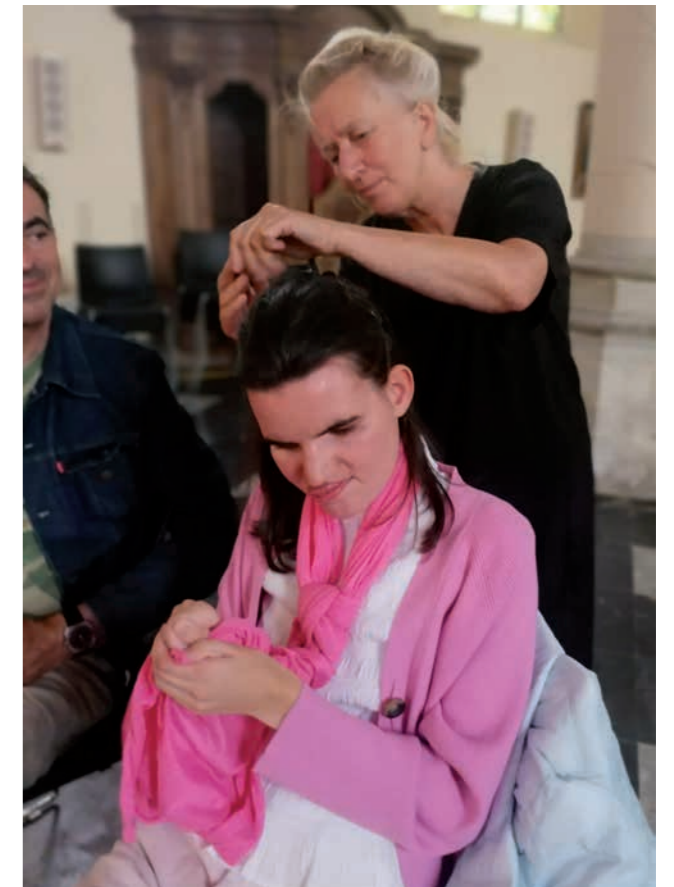
"Zintuigen prikkelen is geen doel op zich, maar een manier om toegang te vinden, in contact te treden met de buitenwereld."

GOEDELE VRIENS

Bij Babelut blijft het muzikale de hoofdfocus. Ze gebruiken geen tekst, maar kiezen voor nonsenstaal met veel expressie of opmerkelijke klanken. "Twee steentjes tegen elkaar wrijven kan al muzikaal klinken", zegt Loes. "We kiezen voor alledaags materiaal, zodat kinderen er ook thuis verder mee kunnen experimenteren."

Verbinding

Die zintuiglijke prikkelingen zijn interessant, maar ze zijn geen doel op zich, benadrukt Goedele. "Nee, ze zijn een middel om toegang te vinden. Een manier voor de deelnemer om ervaringen op te doen, emoties te beleven, te genieten en in contact te treden met de buitenwereld en met elkaar. Zo kunnen ze de prikkels ook bij elkaar uittesten en zien hoe iedereen daar anders op reageert." De verbinding die de makers van Peloes en Babelut nastreven, beperkt zich niet alleen tot de doelgroepen zelf. Het kan ook een heilzaam moment zijn voor begeleiders of ouders, als ze zien hoe hun cliënten of kinderen

Peloes

participeren. Wanneer Els een spiegel hield voor een vrouw met dementie en het licht op haar gezicht speelde, zag haar begeleider hoe de vrouw helemaal opfleurfde. Loes herinnert zich dan weer hoe een mama met tranen in de ogen toekeek toen haar kind vol verwondering meeleefde met een schaduwspel.

Peloes nodigt begeleiders ook uit om actief aan de beleving deel te nemen, bijvoorbeeld via blinddoeken. "Achteraf horen we dat ook zij onze voorstelling ontspannend vonden. We kregen nog geen enkele negatieve reactie", zegt Els trots. "We hopen dan ook om binnen het reguliere, inclusieve aanbod te spelen, en niet alleen in woonzorgcentra of voorzieningen voor mensen met een beperking."

Sinds februari organiseert OPENDOEK de opleiding Souvenir. Deze opleiding focust op **theater maken voor mensen met dementie**. Er is aandacht voor zowel de artistieke aspecten als de omgang met mensen met dementie.

Heb je zelf interesse om deze opleiding te volgen? Stuur dan een mailtje naar souvenir@opendoek.be. Meer info vind je op onze site.

DE SOUFFLEURS

DE OPVALLENDSTE GEUR

Deze zomer zag ik een voorstelling met allemaal korte scènes. Eén scène was overweldigend qua geur. De speler had kauwgom op zijn gezicht hangen. Ik zat op de eerste rij, rook de kauwgom en rook ook zijn zweet terwijl hij voorbijkwam. Ik raakte zo overprikkeld, dat ik erg blij was toen de scène voorbij was. Tot de volgende scène begon en versgebakken pizza de vloer op kwam. Heftig!

TAJA BOUDRY

Een theaterstuk over partnergeweld. De relatie liep op de klippen en de man van het koppel ging (letterlijk) koken. De geur van het kookvuur vond ik heel symbolisch voor het vuur in de relatie. Die geur was aanvankelijk heel aanwezig. Maar tijdens het stuk verminderde de geur. En dat gold ook voor het vuur in de relatie van die twee.

BIRGIT SMEETS

© Quatsch

Een tegenspeler die je ter plekke naar de tandarts wil sturen of een deo cadeau doen, de indringende geur van een pas geverfde zaal die je hoofdpijn bezorgt... **wat is de opvallendste geur die je ooit tijdens een theaterstuk hebt geroken?**

Voor 'Foodchain' moest één van de acteurs in een fatsuit spelen. De fysieke uitdaging van de rol en de verschroeiende theaterlampen zorgden voor een zweefestijn. Na de voorstelling werd de acteur uit het pak geholpen en meteen in de douche gezet. Het pak zelf stonk zo hard dat het zijn eigen loge kreeg. Pure wodka werd riant aangebracht met een plantenspray om elke vorm van schimmel te doden. Op vijf voorstellingen werden er twee flessen wodka soldaat gemaakt. Na een rit naar de droogkuis staat het pak nu in de slaapkamer van één van de spelers. We durfden nog niet vragen wat hij ermee doet in het midden van de nacht.

VANESSA VAN GOETHEM

Glijmiddel en vers fruit bij iets van Ontroerend Goed.

LEEN MICHIEL

In het stuk 'De heksenschool' hield de meester-tovenaar allerlei potjes bij, met insecten en dode dieren. In een bokaal zat ook een dode muis. De jongeren waren gewaarschuwd dat ze best alle bokalen dicht lieten, zodat die beestjes niet konden ontsnappen. Maar nieuwsgierigheid kan een onoverwinnelijke drang zijn. De stoere meester-tovenaar wou die dode muis toch eens nader bestuderen... De lijkgeur die uit dat potje kwam, was echt niet weg te krijgen, zelfs na lang verluchten.

GRETA DUBOIS

Zure yoghurt die was achtergebleven bij 'De Stoel' van Stanislavski, de was na 2 à 3 weken spelen, vergeten kaas en salami in de koelkast tijdens de coronaperiode, wanneer de koelkast uitgetrokken was...

MARLIES KORTHOUDT

In New York, de musical 'Waitress'. De geur van taarten! Het was een geproduceerde geur: de eerste voorstellingen bakten ze gigantische taarten die ze dan voor de ventilator zetten. En 'The Sheep Song' van FC Bergman rook ook echt naar schapen!

LOTTE VERECKEN

Ooit kippen op scène gezet. Geen nood, er is niets met de kippen gebeurd, integendeel: het waren slachtkippen die nu een tweede leven leiden. Na de eerste voorstelling Febreze gekocht om de strontgeur te camoufleren. Zonder succes. Van de combinatie moesten we bijna kokhalzen. Dat paste gelukkig in het stuk.

RENS DE COENSEL

Daar komen de bokken' - Eglantier Serskamp

Theater De Moedertaal maakte jaren geleden een alternatieve versie van de klassieker 'Boeing Boeing'. Deze versie droeg de naam 'Fokker Fokker' en alle rollen (vrouwen én mannen) werden gespeeld door mannen. Bij het begin van de voorstelling ging de meid naar de keuken om kip aan het spit klaar te maken. In de coulissen werd een echte kip aan het spit gestoken. De geur van gebraden kip ging de zaal in en de toeschouwers kregen het water al in de mond... Maar het waren de spelers die de kip na de voorstelling oppeuzelden.

STAF SOLI

Tijdens de casting voor een televisieserie moest ik neus aan neus staan met mijn tegenspeler. Ik was zogezegd boos op hem, omdat hij mijn vriendin had gekust. Toen hij zijn mond opentrok werd ik overvallen door een sterke geur van braaksel.

GLENN VAN HAEKEN

Sojasaus in 'Billy's violence' van Needcompany. Kotsneigingen.

ANS VAN GASSE

Jaren geleden brachten we 'Daar komen de bokken', over een jubilerende voetbalploeg: FC De Bokken. De mascotte van de ploeg is een bok. Wanneer deze ten tonele werd gevoerd (zie foto) waaide een onfrisse geur de zaal in.

JORIS BAETENS

Ons 'theatercafé' kreeg de titel 'Versmakelijk', omdat zowel de korte sketches als alle liedjes rond eten en drinken draaiden. Om tijdens de pauze de spelers, zangers en muzikanten iets hartigs te bieden, maakte ik een grote ketel soep die ik alvast op een klein vuurtje zette. Toen we begonnen aan de laatste medley voor de pauze en ik de eerste woorden zong van het lied 'Aangebrand, de soep is aangebrand...' liep ik snel van het podium recht naar de keuken, want ik beseftte dat ik het vuur niet had afgezet. Er kwam een wolk donkere rook naar buiten, met een indringende geur van aangebrande, uitgekookte soep... en de rookmelder had niet gewerkt.

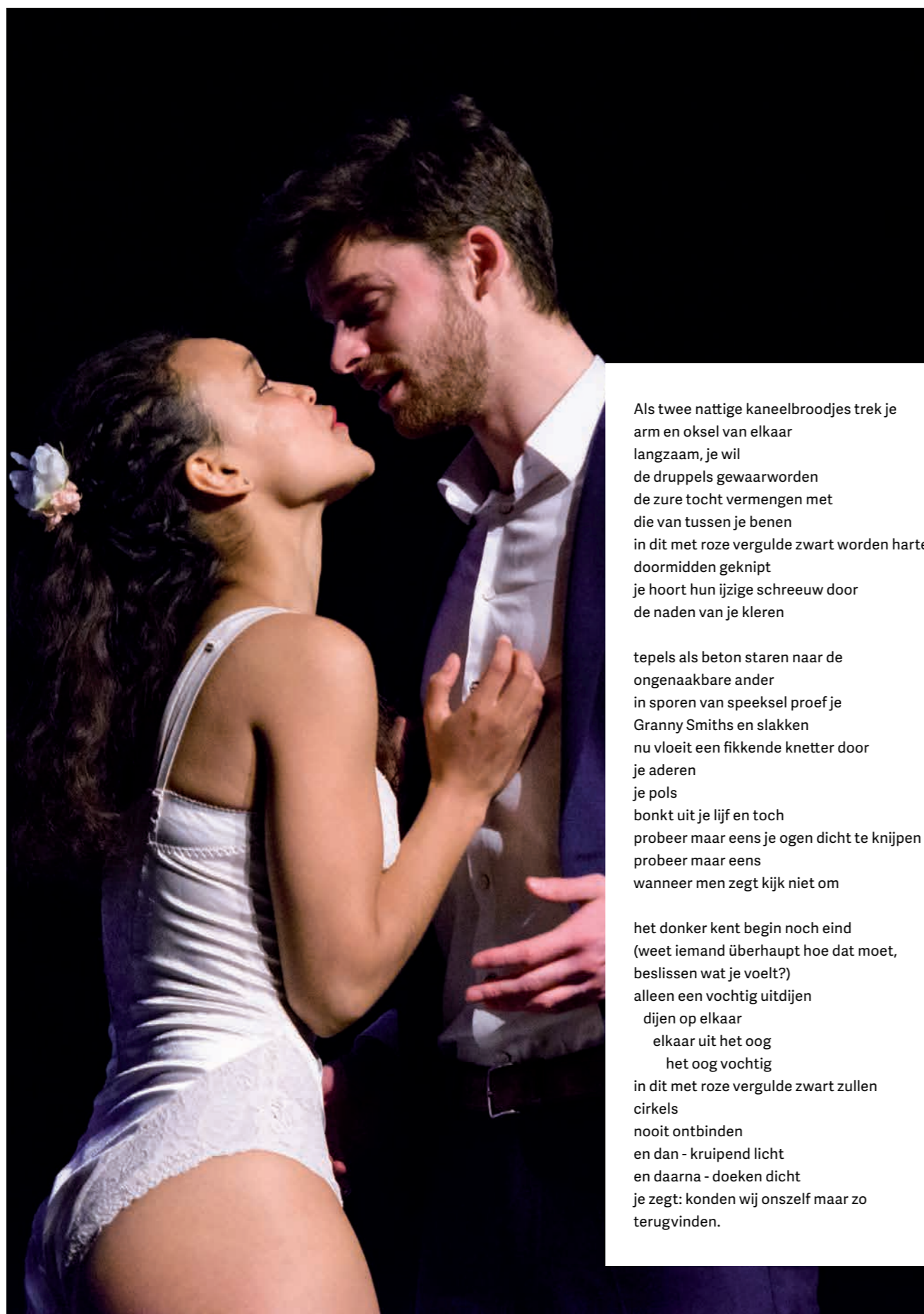
GER DE BROECK

Ik ging naar 'As you like it' van Het Nationaal Toneel in Den Haag. De tweede akte speelde zich af in een hennepkwekerij. Het toneel was gevuld met wietplanten, inclusief de warme lampen. Toen het doek openging vulde de zaal van de schouwburg zich met de penetrante geur van verse cannabis. Tot vandaag weet ik niet of het echte planten waren. Ik ging overigens niét stoned naar huis.

FLORIAN SLANGEN

We speelden 'Moeder' van René Verheezen. De slotscène: moeder zit eenzaam patatten te schillen. Achter haar gaat een groot scherm omhoog. We zien een enorme berg echte aardappelen. Die lagen daar al sinds de eerdere opvoeringen. Vele aardappelen waren beschadigd tijdens het vervoer, door een gekantelde aanhangwagen. En als je weet hoe één rotte patat ruikt... Ik zal nooit de geur vergeten die de zaal binnendrong.

HUGO HULSMANS

Als twee nattige kaneelbroodjes trek je
arm en oksel van elkaar
langzaam, je wil
de druppels gewaarworden
de zure tocht vermengen met
die van tussen je benen
in dit met roze vergulde zwart worden harten
doormidden geknipt
je hoort hun ijzige schreeuw door
de naden van je kleren

tepels als beton staren naar de
ongenaakbare ander
in sporen van speeksel proef je
Granny Smiths en slakken
nu vloeit een fikkende knetter door
je aderen
je pols
bonkt uit je lijf en toch
probeer maar eens je ogen dicht te knijpen
probeer maar eens
wanneer men zegt kijk niet om

het donker kent begin noch eind
(weet iemand überhaupt hoe dat moet,
beslissen wat je voelt?)
alleen een vochtig uitdijen
dijen op elkaar
elkaar uit het oog
het oog vochtig
in dit met roze vergulde zwart zullen
cirkels
nooit ontbinden
en dan - kruipend licht
en daarna - doeken dicht
je zegt: konden wij onszelf maar zo
terugvinden.

SPLITSREEN

Charlotte Maes (1999) schrijft en redigeert. Ze studeerde taal- en letterkunde en theaterstudies, en speelt sinds haar veertiende toneel in haar vrije tijd. Momenteel werkt ze als redacteur bij uitgeverij Prometheus en woont ze in hartje Amsterdam.

KUNSTENAARS IN DE COULISSEN

De soundscaper

ALEXINE JEURISSEN

In recensies of bij het publiek krijgen ze nauwelijks aandacht, maar neem hen weg en je theatervoorstelling wordt naakt gespeeld, valt zonder licht of gaat niet eens door. In 'Kunstenaars in de coulissen' geven we het woord aan de tovenaars in de schaduw van het grote podium. Aflevering 14: de soundscaper.

WILLEM MOYSON

Willem Moyson is geluids- en lichttechnicus bij het cultureel centrum van Mechelen. Hij verzorgt ook de muziek en het geluid van de voorstellingen van theatergezelschap Lucky Leo.

Willem Moyson maakt badgeluiden

Hoe ben je ooit op het idee gekomen om soundscaper te worden?

"Ik ben altijd al met muziek bezig geweest. Toen ik zestien was, begon ik in bandjes te spelen en heb ik mijn eigen mengtafel gekocht. Ik vond het ontzettend tof om mijn eigen opnames te maken, te werken met versterkers en op te treden. Door die passie verder te ontwikkelen heb ik van mijn hobby mijn beroep kunnen maken."

Wat is de functie van een soundscape?

"Dat zijn er veel! Zo kan een soundscape bijvoorbeeld een sfeer of energie bepalen of een stemming vergroten in een stuk. Het kan bijdragen aan de vormgeving van de omgeving waarin een stuk of scène zich afspeelt. Een soundscape is vaak ook de overgang of koppeling tussen scènes, soms subtiel, soms juist heel opvallend. Maar altijd zorgt een soundscape voor een extra dimensie, aangezien je een nieuwe kunstvorm toevoegt. Kortom: een veelzijdig element dat een meerwaarde biedt in een stuk."

Als je een script in handen krijgt, hoe ga je dan te werk?

"Voor mij is het cruciaal om tijdens het creatieproces van het stuk aanwezig te zijn. Zo ben je van meet af aan betrokken en krijg je als soundscaper inzicht in de plot en de dynamiek tussen de spelers. Ik laat me dan vooral leiden door welke gevoelens scènes bij me losmaken. Je tekstbegrip is ook cruciaal: je moet weten wat het script juist wil vertellen voordat je een vertaling op muziek kan maken."

"Natuurlijk hangt mijn werkwijze ook sterk af van het stuk in kwestie. Bij 'Family Voices' stonden de acteurs in een hok van zeven op drie meter terwijl het publiek via een hoofdtelefoon de theatertekst beluisterde. Die hadden de acteurs al op voorhand ingesproken, dus dat was uiteraard de eerste stap van deze soundscape. Bij een ander theaterstuk loopt dat dan weer anders."

"Ik laat me ook inspireren door de gebeurtenissen op het podium. Zo was er in 'Family Voices' een scène waarin toastjes werden geserveerd die door de lucht vlogen en op de grond vielen. Die scène deed me onmiddellijk denken aan een circusact. Ik heb dan ook mijn orgel vastgepakt om een circusdeuntje in elkaar te steken. Bij een andere scène, waarbij iemand in bad zat, heb ik me dan weer door de omgeving laten inspireren en een emmer water als vertrekpunt genomen om met geluid te experimenteren. Het is zalig om carte blanche te krijgen om vanalles uit te proberen."

Bert Aernouts © Vincent Ifakki Peeters

BERT AERNOUTS

Bert Aernouts werkt de soundscapes voor Campustoneel in Leuven uit. Zij spelen meerdere voorstellingen per jaar waardoor Bert zijn handen vol heeft en zijn creativiteit de vrije loop kan laten.

Wanneer kan je spreken van een goede soundscape?

"Een goede soundscape moet extra sfeer brengen en de scènes kracht bijzetten. Ik vergelijk dat vaak met filmmuziek. Goede filmmuziek is voor mij muziek die haast niet opvalt. Je merkt de aanwezigheid pas op wanneer het geluid al weg is, je kijkers mogen niet te veel bezig zijn met die muziek. Bij theater vind ik dat juist hetzelfde."

Zijn er bepaalde sferen die je graag opzoekt met je soundscapes?

"Ik heb geen sterke voorkeur. Maar een van de makkelijkste sferen, als ik dat zo mag uitdrukken, is een dreigende of angstaanjagende sfeer. Daar bestaan best veel trucjes voor. Als je bijvoorbeeld een lage toon stilletjes laat binnenkomen en er vervolgens schel geschraap aan toevoegt, dan voelt iedereen zich al meteen ongemakkelijk. Zo'n beangstigende sfeer vind ik wel leuk om te creëren, maar ik denk niet dat ik echt een favoriet heb. Zolang mijn muziek versterkt wat er op het podium gebeurt, ben ik erg tevreden."

Hoe beslis je met welke instrumenten je te werk gaat?

"Die keuze hangt sterk af van de klankkleuren die de regisseurs voor ogen hebben. De laatste tijd probeer ik wel wat akoestische instrumenten binnen te smokkelen in mijn creaties. Voordien werkte ik vaak met synthesizers; enerzijds omdat je die makkelijk kan vervoeren, anderzijds omdat ze toegankelijk zijn om mee te werken."

"Ik probeer wel te variëren. Zo had ik de laatste keer een drumstel mee en een van de komende stukken wil ik graag met organische instrumenten werken in de plaats van met elektronische. Het is een echte speeltuin waarin ik alles eens mag uittesten wat ik nog heb staan. Een soundscape maken is voor mij bovendien het ideale excuus om een instrument van onder het stof te halen."

Wanneer een soundscape in een theaterstuk opduikt, ben jij dan aanwezig om die te brengen of hoort het publiek een opname?

"Alle producties van Campustoneel waren tot nu toe live. De eerste keer zat ik bovenop een balkon waar niemand me kon zien, maar ze zijn me gradueel meer op het podium aan het plaatsen. Ik ben altijd aanwezig. Het eerste toneelstuk dat ik deed was een dat ik samen met een vriendin had geschreven en daarna heb opgevoerd, in het kader van het VAART-festival van FABULEUS. We hadden toen wel wat extra muzikanten mee, maar alles was live en op het podium. Dat is dus de manier die ik gewoon ben."

Soundscapers werken vaak op de achtergrond. Vind jij je werk ondergewaardeerd?

"Nee hoor, zeker niet door de theatermensen zelf: zij zijn net heel dankbaar. Het publiek heeft onze arbeid achter het geluid niet altijd door, maar zo hoort het ook. Wanneer mensen de muziek aangenaam vonden en de geluiden vooral niet sferbrekend of storend werkten, ben ik tevreden na een voorstelling. De soundscaper is meestal een onopvallend deel van het geheel, eerder op de achtergrond, maar anderzijds is dat ook hun taak en plaats. Het verhaal staat centraal, de soundscaper ondersteunt. Ik denk dus niet dat we onderschat of ondergewaardeerd worden, maar wel dat we nu eenmaal niet erg zichtbaar zijn."

HET PLEIDOOI

EMMELINE CLOOSTERMAN

In Het Pleidooi bezingt een theaterliefhebber een theatergebruik of -tekst die dringend vanonder het stof gehaald mag worden. Emmeline Cloosterman pleit voor mildheid voor jezelf als je concentratie het even laat afweten wanneer je in de zaal zit.

Denk eens terug aan de beste voorstelling die je ooit hebt gezien. Welk stuk was het? Wie speelde de hoofdrol? Hoe zag de zaal eruit? Ik durf bijna met zekerheid te zeggen dat je momenteel niet terugdenkt aan die ene virtuele voorstelling die je keek toen theater even niet meer in levenden lijve mocht doorgaan.

Zelf probeerde ik online theatervoorstellingen ook een aantal keren uit, maar ik merkte dat ik het behoorlijk moeilijk vond om mijn aandacht erbij te houden. Omdat mijn wasmachine rommelde op de achtergrond, of de microgolfoven was klaar, of ik moest mijn planten nog water geven. Oké, ik kon dan wel pauzeren of terugspoelen wanneer dat gebeurde, en toch bleef ik op mijn honger zitten.

Het is een bekende opvatting dat de dichter voor zichzelf schrijft, de romanschrijver voor de individuele lezer, maar de dramaturg... die schrijft voor een heel publiek. Het is net dát wat ik miste bij die online voorstellingen. Lid worden van een tijdelijke gemeenschap die dezelfde ervaring deelt en samen met de artiesten de voorstelling creëert.

Je kan acteurs helpen of net tegenwerken door de timing van je lach, maar je kan ook andere toeschouwers beïnvloeden met diezelfde lach. Net als de griep zijn emoties als het ware besmettelijk. Wie naast iemand zit die op het puntje van z'n stoel zit, zucht, of huivert, is meer geneigd hetzelfde te doen dan wie alleen thuis zit.

Wil dat zeggen dat ik nooit afgeleid geraak als ik fysiek naar het theater ga? Helemaal niet, maar in het theater zijn het geen wasmachines of microgolfovens die mijn aandacht vragen, maar mijn medetoeschouwers.

Ik denk dat ik de schoenen van mijn buurman met meer aandacht heb bekeken dan het gezicht van de actrice op scène.

Een voorbeeld: onlangs ging ik naar een voorstelling met fel flikkerende lichten, een ware overprikkeling. Ik denk dat ik de schoenen van mijn buurman met meer aandacht heb bekeken dan het gezicht van de actrice op scène. De tekst van het stuk vond ik bijzonder goed, maar ik betrapte mezelf erop dat ik soms enkel naar de geluidseffecten aan het luisteren was. Toch heeft die voorstelling me echt geraakt.

Ze deed me nadenken, meeleven en me bij momenten zelfs slecht voelen (want ja, het ging over het klimaat). Het verhaal en de bijhorende emoties kwamen volledig binnen ondanks, of misschien dankzij het feit dat ik me liet afleiden. Omdat ik omringd was door mensen die hetzelfde doormaakten, niet door de geluiden van mijn appartement.

Wees dus niet zo streng voor jezelf. Let maar eens op de muziek in plaats van de dialoog. Laat je maar fascineren door het blinkende hoofd op de rij voor je. Laat je gedachten af en toe maar de vrije loop gaan. Die elementen zijn een essentieel onderdeel van je ervaring. Je zal wel merken dat je de belangrijkste sensaties en gevoelens van de voorstelling tóch meekrijgt.

EEN OPWARMING ALS (G)EEN ANDER

Het geheime ingrediënt van regisseur Niels Nijs

NIELS NIJS

In de rubriek “Het geheime ingrediënt” verklappen regisseurs en theaterdocenten ons hun beste oefeningen om spelers uit te dagen of te inspireren. Aflevering 1: de opwarmingsoefening.

Het ene gezelschap zweert bij de bodyscan; het andere wendt zich tot een dansmoment ter opwarming. Nog een aantal besteden er liever geen tijd aan en gaan meteen over tot de orde van de dag. En dat is normaal: het is niet eenvoudig een goede opwarming te bedenken die je spelers mentaal en fysiek op scherp stelt. Laten we meteen de bubbel doorbreken: er is niet zoiets als dé opwarming. Gelukkig zijn er wel een aantal richtlijnen die je kunnen helpen.

Wees doelgericht

Theater is geen *one-size-fits-all*. Een opwarming dus ook niet. Bedenk vooraleer je de opwarming uitstippelt wat je wil bereiken tijdens je repetitie. Ga je fysiek werk verrichten (denk aan choreo's, fysieke personageontwikkeling)? Dan ben je meer gebaat bij een fysieke opwarming. Je spelers laten dansen en hen vragen de aandacht te vestigen op verschillende lichaamsdelen kan een goede stap zijn. “Laat je leiden door je neus” of “Volg waar je elleboog naartoe wil” zijn mooie opdrachten. Speel je een intieme voorstelling en ben je op zoek naar fragiliteit? Dan ga je beter de mentale toer op. Laat de spelers neerliggen en begeleid een meditatie. Houd het doel van je repetitie voor ogen en vertrek daaruit.

Merdel 2022 © Lizzy De Scheemaeker

Houd het kort en verbind

Een opwarming is een opwarming, geen hele repetitie. Houd je opwarming dus kort en bondig. Drie tot vier nummers zijn een ideale richtlijn. Streef wel naar een mooie overgang tussen je opwarming en de repetitie. Je creëert de beste focus als de verbinding tussen je opwarming en eerste spelopdracht naadloos verloopt. Van het rondnemen met je elleboog kan je zo naar een patroon wandelen toewerken om van daaruit je choreowerk te starten. Liggen je spelers te mediteren? Laat hen dan vanuit de ligpositie naar de wereld van de voorstelling keren om van daaruit hun personages op te diepen.

Ga in dialoog

We zijn allemaal mensen met noden en verlangens. Zeker na een hele dag werken, kan het lastig zijn alles te geven op de repetitie. Wees daarom niet bang om af en toe af te wijken van je voorbereiding als je merkt dat de energie van de groep anders zit dan wat jij voor ogen had. Vraag waar je spelers nood aan hebben en stem je daarop af.

Ondersteun en prikkel

Als laatste nog dit: een opwarming moet een veilig bed zijn voor je spelers om in te kruipen. Zorg dus voor ondersteuning. Zet muziek op om de sfeer te zetten en zorg ervoor dat die aansluit bij wat je in die repetitie wil behandelen. Prikkel ook de verbeelding. Koppel zoveel mogelijk aan de inhoud van je repetitie of voorstelling. Vergeet dus “Dans maar even lekker los” en ga voor “Je bevindt je op het trouwfeest van je vader en stiefmoeder.” Zet je spelers aan het werk en schep de wereld waarin zij mogen verblijven.

Zintuiglijk theater DAT SMAAKT NAAR MEER

Theater is bij uitstek om naar te kijken en te luisteren, zou je denken. Dat is meestal het geval, maar vaak willen makers ook andere zintuigen bespelen. Hier vind je enkele voorbeelden van voorstellingen die iets deden met geur, tast, smaak, zicht of gehoor.

WIST JE DAT?

DOMINIC DEPREEUW

SMAKELIJK

Proeven van theater en van voedsel. Dat zijn twee geneugten die al eeuwenlang samengaan, al was het maar omdat theater en feesten al zo lang met elkaar zijn vervlochten. Ook nu worden geregeld voorstellingen gespeeld waarbij het publiek iets te eten of te drinken krijgt. En anders zijn er wel restaurants en feestzalen die graag een spektakel maken van het serveren van gerechten. The Food and Theatre Company in Melbourne weet de twee heerlijk samen te smelten, want je kan er terecht voor 'Interactive Theatre and Fine Dining'. Misschien omschrijven we dat nog beter als 'decorbouw en lekker eten', want The Food and Theatre Company transformeert ruimtes tot iets bijzonders: een parkeergarage met meerdere verdiepingen wordt het decor voor een diner uit de jaren 50 en een cocktailbar lijkt zo uit 'Alice in Wonderland' te komen.

Wist je trouwens dat er enkele regels rondgaan voor het gebruik van eten tijdens voorstellingen, waar theatermakers zich, soms gulzig, soms met lange tanden, aan houden? Zo moeten ze rekening houden met de rotzooi die eten kan maken op de podiumvloer. Probeer maar eens die pudding of meloen weer van tussen de planken te krijgen. Dus regel 1 is: leg liefst een oude balletvloer. Bovendien moet je opletten dat je niet uitschuift over het eten. Wie dichtbij het publiek speelt, moet ook rekening houden met mogelijke allergieën. En sommige biologische voedingsmiddelen zijn zelfs ronduit gevaarlijk, omdat ze ontvlambaar zijn in poedervorm: maïzena en suiker, bijvoorbeeld.

Door wat bloem in de richting van een lichtspot te gooien, kan je voorstelling wel ineens heel spannend worden. In ieder geval is ze dan niet meer melig.

EEN LICHTE VOORSTELLING

Theater is bij uitstek een visueel medium. Hoe zou een voorstelling zijn als je juist het zicht aan het publiek ontnemt? Het effect is in ieder geval krachtig. In 'Partita 2' van Rosas zit je in het begin van de voorstelling een hele tijd in het donker naar een vioolsolo van Bach te luisteren. En bij theatergroep Bit uit Izegem ging in de voorstelling 'Show' zo'n 10 minuten het licht uit, terwijl er werd doorgespeeld. Het effect is groot. Na het eerste ongemak verscherpen bij het publiek de andere zintuigen. Misschien is het een idee om eens een hele voorstelling te maken in het donker. Je bespaart alvast 100 procent op decor en kostumering. En je kan je nog eens bedienen van de klassieke hoorspel-effecten, zoals een blikken plaat voor het geluid van donder en een bakje met grind om voetstappen te laten horen. En wat zou het effect zijn van een rookmachine in het donker?

Achter de schermen bij de Food and Theatre Company © Food and Theatre Company Melbourne

Bij de voorstelling 'U bent mijn moeder' van Tejater Aventure organiseerde OPENDOEK tijdens het Landjuweelfestival 2019 in Genk een touch tour voor blinden en slechtzienden © Alain Vanhove

FEE EN RIEK

Een volledig artistiek oeuvre opbouwen rond geur: dat doet de Noorse kunstenares Sissel Tolaas. Je kan haar ook geurontwerper noemen, of geurtheoreticus. Met een multidisciplinaire achtergrond in scheikunde, taalkunde en beeldende kunst onderzoekt Tolaas de diverse aspecten van de geur. In 2004 richtte ze het SMELL RE_searchLab op. Gaandeweg heeft Tolaas een nieuwe 'neustaal' ontwikkeld: NASALO. Die heeft nu internationaal erkenning gekregen en duikt geregeld op in artistieke of wetenschappelijke projecten. Het heeft even geduurd, want sommigen vonden dat er een geurtje aan zat. Maar gelukkig had Sissel Tolaas er een neus voor.

VAN HOREN ZEGGEN

Het Duitse theatergezelschap Neue Bühne doet het licht niet uit tijdens zijn nieuwe voorstelling van dit voorjaar. Toch gaat die helemaal over het afsnijden of overbelasten van zintuigen. En ook wel over mentale overbelasting. 'What You Hear In The Dark' vertrekt vanuit het gegeven dat Oekraïense steden door Russische raketaanvallen in duisternis en koude zijn gehuld. Maar zelfs onder zulke omstandigheden gaat het leven door. Wat vinden mensen ervan om in het donker en in de kou te leven onder de constante dreiging van raketaanvallen en een nucleaire aanval? Waar hebben ze het over als de lichten uitgaan en bij kaarslicht de lijnen tussen leven en dood vervagen? De voorstelling kwam er op initiatief van de Oekraïense componist en pianist Andriy Bondarenko. Hij vertelt op een poëtische, soms humoristische manier over de verschrikkingen van de oorlog. "We maken grappen, praten over het weer, drinken bier en wijn, vieren verjaardagen, werken, zetten het vuilnis buiten, zeggen hallo tegen de burens. We leven een normaal leven onder abnormale omstandigheden."

Het geeft de gewone man een stem. Dat is een geluid dat in tijden van oorlog te weinig wordt gehoord.

VOEL JE GOED

Zoals gezegd kan je als theatermaker ervoor kiezen om de visuele prikkel weg te nemen en het licht uit te schakelen. Maar je kan er ook voor kiezen om actief andere zintuigen te bespelen. Met 'The Palm of your hand' creëerde een internationale groep kunstenaars in het Brusselse Kaaitheater in 2017 een werk dat mensen die slechtziend of blind zijn en mensen die dat niet zijn samen kunnen ervaren. Voelen komt in deze voorstelling boven zien, het nabije boven afstand. Met handen schudden, high fives geven, op iemands schouder leunen, zoeken de dansers het contact op met hun publiek. Het gaat niet alleen over tastzin, maar ook over verbondenheid. Het Kaaitheater neemt trouwens al enkele jaren initiatieven om dansvoorstellingen, die toch bij uitstek heel visueel zijn, toegankelijk te maken voor blinden en slechtzienden. Tijdens de voorstelling kan je dan bijvoorbeeld via een audiogids een beschrijving krijgen van de beelden op de scène. Of voorstellingen worden voorafgegaan door een touch tour, waarbij het publiek kostuums kan aanraken.

Een mooi initiatief. Je moet het zien om het te geloven. Of juist niet.

Andriy Bondarenko op straat in Kiev © Yuriy V Dzyadyk

HOE ERVAAR JE THEATER MET EEN ZINTUIG MINDER?

“Alleen naar een stuk gaan kijken, is eigenlijk onmogelijk”

LOTTE ANECA

Na haar optreden tijdens de pauze van de Super Bowl ging niet alleen Rihanna viraal, maar ook Justina Miles, haar doventolk. Miles zorgde ervoor dat alle doven en slechthorenden volledig konden meegenieten van de muziek: ze leefde zich zelfs zo hard in dat de beelden online massaal werden gedeeld. Maar hoe zit dat bij theater, en wat met blinden en slechtzienden? Hoe toegankelijk is ons theater voor hen?

Maxine Sabbe uit Brugge is 18 jaar en slechtziend, maar dat houdt haar niet tegen om af en toe naar het theater te gaan. “Ik vind toneel super, zeker als het een fantasierijk verhaal is. Dan kan je even wegdromen naar een andere wereld”, vertelt ze. Maar om het verhaal volledig te begrijpen heeft ze wel een begeleider nodig. “Alleen naar het theater gaan, is eigenlijk onmogelijk.”

Meestal gaat Maxine samen met haar klasgenoten of met een begeleider naar het theater. Dan bespreken ze het stuk vooraf. “Zo ben ik beter voorbereid. Maar dan nog, als er iets op scène gebeurt waar de acteurs niet over spreken, dan ben ik even niet mee. Ik hoor dat ik iets belangrijks gemist heb, omdat er reactie komt uit de zaal of omdat de personages plots reageren op iets, maar ik weet niet wat. Dan moet ik vragen aan mijn begeleider wat er is gebeurd, maar tegelijkertijd gaat het stuk verder, waardoor ik opnieuw wat mis.”

Theater als een tennismatch

“Een avondje theater is voor mensen zonder beperking een gezellig avondje uit, terwijl dat voor mensen met een zintuig minder héél hard werken is”, reageert doventolk Pieter Beck. Hij geeft workshops theater aan doven en slechthorenden en werkt als opvoeder

Maxine Sabbe

voor dove jongeren. Zij hebben het tegenovergestelde probleem van Maxine: zij zien wél wat er op scène gebeurt, maar kunnen de dialogen amper of helemaal niet volgen. “Ofwel moeten ze liplezen, als ze dat al kunnen, ofwel staat er een doventolk aan de zijkant. Maar ideaal

is dat niet, want ze kunnen nooit tegelijk naar de scène en de doventolk kijken. Het is zoals een tennismatch: ze gaan altijd wel iets missen.”

Sommige gezelschappen zijn zich bewust van de beperkingen. NTGent

biedt bijvoorbeeld al twee jaar theatertablets aan. Daarop kunnen doven en slechthorenden de voorstelling volgen via vooraf opgenomen filmpjes in Vlaamse gebarentaal. “Beter dan niets, maar je zit wel opnieuw met dat tenniseffect. Je kan nooit naar je tablet en de scène tegelijk kijken”, vindt Pieter. Daarnaast biedt NTGent ook ringleiding aan voor wie een hoorapparaat heeft: dat zorgt ervoor dat je het scènegeluid rechtstreeks in je oor kan horen.

Voor slechtzienden is er dan weer audiodescriptie via hoofdtelefoons, met extra gesproken uitleg over wat er op scène gebeurt. Maxine kon die al twee keer uittesten, maar houdt er gemengde gevoelens aan over. “De uitleg is opgenomen op voorhand en als het verhaal niet helemaal synchroon loopt, dan hoor je een stem in je oor op hetzelfde moment dat de acteurs spreken op het podium. Dat maakt het moeilijker om te volgen. Maar als de timing wél goed zit, dan helpt dat echt om meer van het stuk te begrijpen.”

Van gibberish tot gebarentaal

Volgens Pieter zijn er ook vormen van theater die je gemakkelijker kan volgen zonder ondersteuning. Denk maar aan stand-up comedy, dans of straattheater. “De meeste straatartiesten trekken met dezelfde voorstelling door verschillende landen en passen hun taal niet aan. Soms spreken ze zelfs de fantasietaal *gibberish*, wat zoveel

betekent als “brabbeltaal”. Hun theater zit zo in elkaar dat het niet uitmaakt wat ze zeggen. Door hun expressieve gezichtsuitdrukkingen en bewegingen begrijpt iedereen het stuk perfect, of ze de taal spreken of niet.”

“Het is mijn droom om in een musical te spelen, maar ik kan me bij geen enkele vereniging in de buurt aansluiten.”

MAXINE SABBE

De theatertaal van Bernard Bragg, een dove man uit New York, deelt datzelfde principe. Bragg ontwikkelde een eigen theatersoort, *visual vernacular*, waarbij een acteur een verhaal vertelt met expressieve bewegingen, gezichtsuitdrukkingen en gebarentaal die iedereen kan begrijpen.

Kleine aanpassing, groot verschil

Door kleine aanpassingen kunnen gezelschappen een theaterbezoek al heel wat aangenamer maken, zonder daarvoor hun vaste planning om te gooien. “Alles begint met duidelijk aangeven welke theaterstukken voor wie toegankelijk zijn”, vertelt Pieter. “Als cultuurcentra in hun brochure beschrijven dat een stuk verbaal sterk is, dan weten slechtzienden dat ze daar naartoe kunnen. Of ze

kunnen aanduiden dat het een zeer expressieve bewegingsvoorstelling is, waar slechthorenden ook van kunnen genieten. Een simpel label in een brochure kan al veel doen.”

Volgens Maxine is het dan weer belangrijk dat er een begeleider kan meegaan aan wie ze vragen kan stellen. “De drempel wordt lager als ik die op voorhand kan aanvragen.”

Zelf op een podium

Daarnaast blijft het voor mensen met een visuele of auditieve beperking ook moeilijk om zelf op de planken te staan. “Bij mijn weten is er geen enkele toneelvereniging voor hen, noch om naar te kijken, noch om zich bij aan te sluiten”, betreurt Pieter. “Ik begrijp dat het moeilijk is. Je kan wel workshops en theateervoorstellingen organiseren die voor iedereen toegankelijk zijn, maar dat is niet altijd evident. Je kan de wereld wel plat willen maken voor de mensen in een rolstoel, maar er blijven mensen die net hoogteparcours willen doen.”

Het is Maxine haar kinderdroom om ooit op een podium te staan. “En dan liefst in een musical! Ik hou van zingen en ik volg ook zangles. Maar er is geen vereniging in de buurt waar ik mij bij kan aansluiten.” Toen ze jonger was, speelde ze mee in ‘Parsifal’, een stuk van NTGent met onder andere Els Dottermans. “Daarin speelde ik een blind meisje. Ik mocht zelfs iets zeggen! Dat was superleuk en het smaakte naar meer. Maar nu liefst een zingende rol”, lacht ze.

Volgens Pieter kunnen we een voorbeeld nemen aan gezelschappen uit het buitenland. “Een theatergezelschap uit New York maakt voorstellingen waarvan iedereen kan genieten. Ze integreren gebarentaal in hun stukken. Twee acteurs spelen dezelfde rol, waarbij de ene acteur zijn tekst uitsprekt en de andere gebarentaal gebruikt. Zij schaduwen elkaar. Zo genieten de horenden van een mooi schouwspel en kunnen doven en slechthorenden de gebarende acteur begrijpen. In Vlaanderen werd dezelfde voorstelling ooit gespeeld door twee sprekende en twee gebarende acteurs.” Misschien is dit wel het moment om dat nog eens te hernemen?

Theatertablets van NTGent © NTGent

DEEL JE STRAFSTE THEATERANEKDOTES!

TIMOTHY SCHEERLINCK

Wie naar een toneelstuk gaat kijken, blijven misschien de goede acteerprestaties, het decor of de verhaallijn bij. Maar de mensen die de voorstelling maken, houden meestal heel andere herinneringen over aan diezelfde voorstelling. Onverwachte gebeurtenissen, *practical jokes*, versprekingen... Het zijn onder meer die anekdotes die OPENDOEK wil verzamelen in *Staat door het raam*: een boek vol leuke weetjes en verrassende verhalen achter de coulissen, waar jij aan kan meewerken.

In het museumdomein van Bokrijk mocht het publiek deel uitmaken van een onvergetelijk moment tijdens een voorstelling van Vuile Mong & De Vieze Gasten. Acteur Wim wilde optimaal gebruik maken van het unieke decor, een van de typische Bokrijkhuisjes. Hij had het lumineuze idee om niet gewoon door de deur ten tonele te verschijnen, maar door het raampje. Helaas was het raam net iets te krap voor zijn buikomvang en kwam hij halverwege vast te zitten. Zijn medespelers probeerden hem eerst vooruit en dan achteruit door het raam te trekken. Het publiek volgde met toenemende hilariteit de manoeuvres. Uiteindelijk raakte Wim bevrijd, mits een paar schaafwonden. Zijn opzet was in ieder geval geslaagd: hij had flink bijgedragen tot het amusementsgehalte.

Goede communicatie tussen spelers en regisseur is essentieel tijdens het repetitieproces. De ene slaagt er al beter in dan de andere om zijn mening te geven. Jan Reusens (*bekend van Schipper naast Mathilde en Merlina*) stond op en naast de scène bekend om zijn droogkomische oneliners. Aan een regisseur deelde hij ooit zijn ongenoegen mee met de legendarische woorden: "In deze broek kunt ge 't niet zien maar het hangt hier ferm mijn kloten uit."

Theater Antigone Kortrijk speelde ooit een stuk waarin gegeten werd. Tijdens de reisvoorstellingen moest de plaatselijke organisatie voor het eten zorgen. Op een zekere dag was de uitbaatster van een naburig café daarvoor verantwoordelijk, maar ze was haar taak rats vergeten. Nood breekt wet en ze serveerde het

enige wat ze voorradig had: enkele blikken hondenvoer. Niemand merkte het. Een van de acteurs, die zich altijd als een fijnproever profileerde, complimenteerde haar door te zeggen dat hij al lang niet meer zo lekker had gegeten.

Niet alleen op het podium moet de maag gevuld worden. Toen Carry Goossens zijn allereerste voorstelling speelde bij het Reizend Volkstheater stond het podium in de turnzaal van een school. Al is de term podium relatief, want dat bestond uit een reeks bierbakken en spaanderplaten. Als je côté cour te hard stapte, ging côté jardin een licht uit. Ging er op een kast in het decor een vaas aan het wankelen, moest je snel zijn om ze te redden. Ook viel keer op keer het licht uit. De verklaring kwam na de derde kortsluiting, toen de uitbater van de cafetaria vertelde dat het telkens gebeurde wanneer hij zijn oventje aanzette om een croque monsieur te grillen. Het was voor de organiserende vereniging geen optie om tijdens de voorstelling géén croques te serveren, want de cafetaria moest blijven draaien voor de inkomsten...

Maakte jij zelf een 'ongelooflijk-maar-waar'-verhaal mee tijdens een productie van jouw vereniging of als toeschouwer? Laat het ons weten! Stuur een mailtje naar info@opendoek.be en misschien verschijnt het wel in ons boek *Staat door het raam*.

RE PER TOIRE

Ieder nummer grasduinen we in de collectie van de Theaterbib van OPENDOEK, op zoek naar interessante teksten. Toch je gading niet gevonden? Neem dan een kijkje in onze catalogus. Alle besproken teksten kan je lenen via <https://bib.opendoek.be>

BASTIAAN MALCORPS, DIDIER CLABAUT, FERNAND COREMANS EN DE VLAAMSE THEATERAUTEURS (VTA)

Jean-Marie Piemme en Paul Pourveur
DE B@LGEN

"België als bokskraam."

DRAMA
2D/7H

Een volkse familie probeert zich in leven te houden door een bokskreet te runnen. Ieder van de bizarre figuren koestert zijn eigen verlangens en probeert ook de anderen te plooiën naar die verzuchtingen. "The show must go on" is de leuze van moeder Uppercut en haar kring van gezinsleden en toegenegen burens: er zal tot elke prijs gebokst worden, zelfs al verdwijnt de ene bokser na de andere van het toneel...

'De B@lgen' is een luchtige metafoor voor wat zich in België gisteren, vandaag of morgen had kunnen afspelen. Elke overeenkomst met bestaande personen of gebeurtenissen is dus geen louter toeval. Dat levert alvast heel wat hilarische confrontaties op waarbij kleinmenselijke onhebbelijkheden en bedrog voortdurend roet in het eten strooien. Hoewel er nauwelijks expliciet wordt verwezen naar het bestuur van dit land, komt uit de verzameling anekdotes toch een onmiskenbaar Belgisch tafereel tevoorschijn. (FC)

Yves Caspar
DE SCHOONSTE DAG

"Niemand is perfect.
En dat moet ook niet."

KOMEDIE
4D/4H

Alex is in shock wanneer zijn vader Lucien komt vertellen dat hij een vrouw heeft leren kennen op het internet. Volgens Alex kan daar niets goeds van komen. Dat mens gaat zijn vader pluimen en zal gaan lopen met heel de erfenis. Groot is echter zijn verbazing wanneer Luciens nieuwe liefde afkomstig blijkt uit Parijs, waar ze in een groot herenhuis woonde op de Champs-Élysées. Alex' hart maakt een sprongetje: het is een vrouw met geld! Onder het motto "time is money" vraagt Lucien Sybille al snel ten huwelijk. De hele familie zet, onder deskundige leiding van weddingplanner Jacky, alles op alles om van hun trouwdag de schoonste dag van hun leven te maken. (VTA)

Rupi Kaur
MELK EN HONING

"We maken vaker ruzie
dan zou moeten."

SPOKEN WORD / POËZIE
1D/H

Rupi Kaur maakte de afgelopen jaren furore als dichter op Instagram en met haar impactvolle podiumshows. Haar gedichten zijn vaak kleine beeldende kunstwerkjes, met illustraties en erg veel zorg voor de schikking op een pagina of beeldscherm. Net zo vaak zijn het echter volslagen monologen, die in trefzekere bewoordingen situaties schetsen, een inkijk geven in de gevoelswereld van de dichter, en in een minimum aan woorden grootse verhalen vertellen.

Een aanrader voor iedereen die op zoek is naar nieuwe, interessante teksten voor op het podium, en voor wie op korte tijd en met weinig middelen een grote impact wilt maken. Een aanrader voor poëzie liefhebbers. (BM)

Bob Pieters
[GE STAPT] NOOIT ALLEEN

"Vak D laat zich horen;
wij zingen, jullie scoren."

MUZIEKTHEATER
2D/3H/25 VOETBALSUPPORTERS

Een tekst voor drie acteurs, twee actrices en een tribune vol voetbalsupporters. We horen vijf verhalen van vijf personages, die elk hun reden hebben om vanavond in het stadion te zijn. Ze spreken elk voor zich, maar maken ook allemaal deel uit van de grote groep. Die groep onderstreept de verhalen, en zingt, schreeuwt en mimet een soundtrack voor de sprekers bij elkaar. En we zien de match, en hoe het publiek die match beleeft. De vijf verhalen vermengen zich met elkaar, en bereiken samen hun climax, in de spionkop, samen met de volledige groep supporters. De twaalfde man.

Een uitdaging voor een grote groep spelers en een regisseur die zich aan een indrukwekkende klankregie durft wagen. Bij het brengen van deze tekst voel je je gegarandeerd nooit alleen. (BM)

Peter Shaffer
OOG OM OOG

"Mijn ondergang?
Mijn afschuwelijke verlangens
aardig gevonden te worden."

TRAGIKOMEDIE
1D/2H

Een jaloezige man laat zijn vrouw achtervolgen door een privédetective en drijft haar zo in zijn armen. In het spel van achtervolgen en achtervolgd worden, vindt zij meer passie dan in haar huwelijk - tot de detective zijn mond opent en de betovering verbreekt. De mysterieuze figuur wordt plots een onzeker en ietwat pathetisch mannetje dat geen afwijzing wilt aanvaarden. Maar wanneer de zaak uitgeklaard lijkt, blijkt hij toch nog een paar onthullingen achter de hand te hebben.

Een tragikomische eenakter met een veelheid aan knetterende dialogen, maar met een bijna even belangrijke lijn aan stil spel, blikken, stiltes en betekenisvolle pauzes. Voor groepen die tussen de lijnen kunnen spelen. (BM)

Maurice Maeterlinck
DE BLINDEN

"Ze zeggen dat je mooi bent, als een
vrouw die van erg ver komt."

ABSURD
12 D/H

12 blinden zitten op boomstammen en stenen, in het midden van een bos. Ze zijn niet ver van huis, maar moeten een rivier oversteken en zich door een moeras wagen om terug binnen te geraken. Ze krijgen honger en horen in de verte klokken luiden; misschien is het middag, misschien is het middernacht. Hun gids is vertrokken om brood te halen, maar kwam niet terug. Niemand weet hoe lang hij weg is.

Maeterlinck schreef met 'De blinden' een beklemmende parabel over de stijgende paniek, wanneer een volk merkt dat hun leiders zijn verdwenen, of zelf de weg ook niet weten. Een uitdaging voor acteurs, regisseurs, en ontwerpers van soundscapes; want als je niets kan zien, wordt horen des te belangrijker. (BM)

Laura Wade
THUIS, IK BEN SCHAT

"De jaren vijftig zagen er in de jaren
vijftig niet eens zo uit. Je leeft in een
tekenfilm."

SATIRE
4D/2H

Judith en Johnny hebben het perfecte huwelijk. Vinden ze zelf. Hij gaat werken, zij blijft thuis in haar pastelkleurige keuken, in jurken en schorten met matchende bloemige patronen. Als ze niet bezig is met het bakken van de ultieme taart, schrijft ze aan haar boek over hoe je een perfecte jaren 50-huisvrouw kan zijn, zodat andere vrouwen kunnen worden zoals zij. Het wordt financieel helaas onmogelijk om haar idylle vol te houden, en dus gaat ze op zoek naar werk, om bijna onmiddellijk geconfronteerd te worden met ongewenste seksuele avances. Johnny krijgt alsnog promotie, maar er is iets gebroken. Judith en Johnny moeten op zoek naar een nieuw evenwicht.

Een komedie met scherpe randen, die eindeloos veel vragen oproept over de verhouding tussen vrouwen en mannen, en al het lelijke en mooie dat daarbij komt kijken. Voor groepen die niet bang zijn hun publiek op te zadelen met ongemakkelijke vragen. (BM)

Alain Pringels
AMIR

"In elke mens zit een kleine prins
die op een welkom wacht."

JEUGDTHEATER
7 D/H

Amir is een Afrikaanse jongen die op de vlucht slaat voor geweld. Geïnspireerd door het boekje 'Le Petit Prince' van Antoine de Saint-Exupéry gaat hij op weg naar Europa. Onderweg doet hij zijn verhaal en gaat hij in dialoog met Antoine, maar ook met andere personages die zijn fantasiewereld kruisen.

De gehanteerde taal is erg beeldend en poëtisch, maar niet oubollig. En hoewel het thema nogal beladen is en het einde zelfs aangrijpend, vervalt het geheel toch niet in een moraliserende preek. Een jeugdtheaterstuk voor een fantasierijk regisseur en een publiek dat van taal houdt. (DC)

DIGITALE SESSIE 'TEKSTEN ONTDEKKEN'

Op zoek naar nog meer inspiratie voor nieuwe theaterteksten?
Volg dan gratis de digitale sessie van Teksten Ontdekken, op woensdag 17 mei.
Meer info of inschrijven kan via de QR-code.

**OPEN
CAST & CREW
DUDEK**

**VIND JE WEG IN
HET AANBOD VAN
SPEELHETSLIM**

Met **speelhetslim** heeft OPENDOEK een uitgebreid aanbod om de talenten van jou of je gezelschap te ontwikkelen en verdiepen. Theatercursussen, coaching, trajectbegeleiding, theateradvies ... Maar wat houdt dit allemaal concreet in? En waar heb jij het meeste nood aan? We maakten een wegwijzer om ons aanbod zo eenvoudig mogelijk te presenteren.

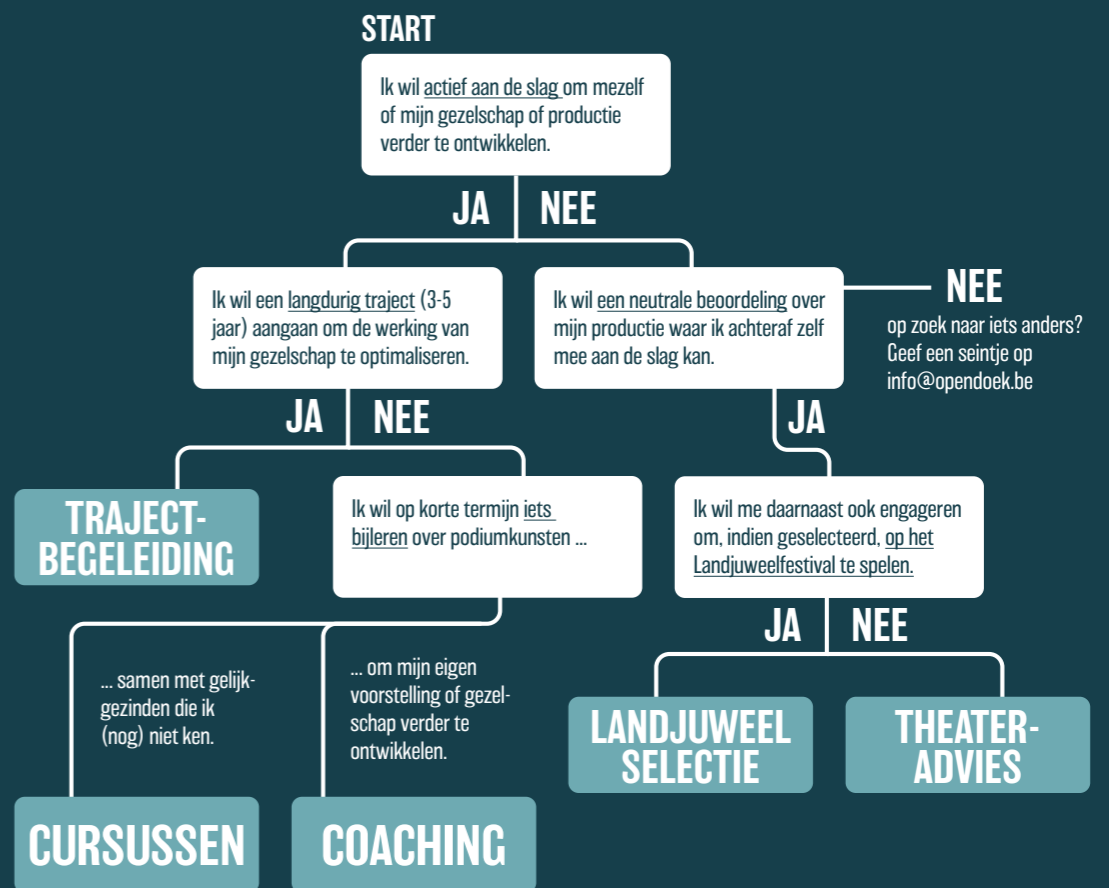

Wil je meer uitgebreide informatie? Neem dan een kijkje op onze site (via de QR-code)! Blijf je met vragen zitten? Stuur gerust een mailtje naar info@opendoek.be

**WORD REDACTEUR
BIJ HET
OPENDOEK-MAGAZINE**

Heb je een grote liefde voor theater maar schrik je er ook niet voor terug om af en toe in de pen te kruipen? Het OPENDOEK-magazine wordt keer op keer mogelijk gemaakt door een enthousiaste ploeg van vrijwillige redacteurs. Wil je graag redactieraden bijwonen, interviews afnemen, artikelen schrijven, ... Stuur een mailtje naar redactie@opendoek.be waarin je jezelf kort voorstelt. Voeg bij voorkeur ook meteen een stukje tekst dat je geschreven hebt toe, ter illustratie van je schrijfstijl.

WEGWIJZER: SPEELHETSLIM

**OPEN
DOEK**
PASSIE VOOR
THEATER

Vlaanderen
verbeelding werkt

za. 22 april
mARTa MECHELEN

THEATER DAG

inspiratie voor
héél het gezelschap

www.opendoek.be/theaterdag

